

Andrei  
OIȘTEANU

---

Narcotice  
în cultura română

Istorie, religie și literatură

Ediția a IV-a revăzută, adăugită și ilustrată

POLIROM  
2019

# Cuprins

<i>Cuvânt înainte</i> , .....	5
-------------------------------	---

## Partea I

### Narcotice și halucinogene în spațiul carpato-dunărean. Utilizarea cu caracter religios și magico-ritual a plantelor psihotrope

1. Mătrăguna, măselarița și muscarita .....	15
2. Intoxicări involuntare .....	31
3. Fumigații de canabis și de alte plante halucinogene. De la Herodot la Strabon, .....	38
4. Vița-de-vie și iedera. <i>Zalmoxis vs Dionysos</i> , .....	54
5. Plante magice și halucinogene .....	66
6. „Prăjitura morților”: Narcotice pentru lumea de dincolo, .....	83
7. Opiu, hașiș, tutun, Ciubuce, narghilele, tabachere, .....	90
<i>Note la partea I</i> , .....	135

## Partea a II-a

### Narcotice și halucinogene în cultura română modernă

1. Călători în Orient (secolele XVII-XIX), .....	159
Nicolae Milescu Spătarul: „Iarba care alungă mânia” .....	159
Dimitrie Cantemir: „Suc de mac și alte stupefiante” .....	164
Johann Martin Honigberger: Opioterapie & homeopatie, .....	173

2. Romantici. De la Scavinski la Eminescu . . . . .	177
„Daniil cel trist și mic”, Sinuciderea cu opiacee . . . . .	177
Narcofilia în Europa secolului al XIX-lea . . . . .	182
Anestezii și remedii: Carol Davila, Titu Maiorescu, Carmen Sylva . . . . .	185
Alexandru Odobescu: Supradoză de morfină . . . . .	190
Eminescu: Soarele negru al melancoliei . . . . .	194
3. Decadenți & Simbolisti, De la Macedonski la Minulescu . . . . .	204
Alexandru Macedonski: „Vis de opium” . . . . .	204
Tutunul – „un stupefiant poetic” . . . . .	209
Betia olfactivă sau „narcoza albă” . . . . .	223
Mircea Demetriade: „Hașis, otravă cruntă, dar dulce multor” . . . . .	232
Ion Pillat: „Opium” în <i>Grădina între ziduri</i> . . . . .	233
Ion Minulescu: „Nici opium, nici tutun de pipă” . . . . .	236
4. Mateiu Caragiale . . . . .	239
Opium, cannabis și hașis la Curtea-Veche . . . . .	239
Caragiale, tatăl și fiul: „Abuz de alcool și tutun” . . . . .	250
O paranteză: Ceaiul la români . . . . .	253
Altă paranteză: Boale și leacuri de amor . . . . .	261
5. Prozatori. Perioada interbelică . . . . .	285
Stupefiantele în viața personajelor . . . . .	285
Camil Petrescu: Morfină fără morfinomani . . . . .	291
Max Blecher: „Ca și cum aș fi luat opium” . . . . .	296
Sorana Gurian: „Narcoza” . . . . .	299
Ioana Postelnicu: Îmbătarea cu eter . . . . .	301
Henriette Yvonne Stahl: „Drogurile aduc o degradare totală a ființei” . . . . .	303
Cezar Petrescu: „Un ceas de nălucaire mincinoasă” . . . . .	310
Hortensia Papadat-Bengescu: „Havană opiată” . . . . .	313

6. De la Ion Barbu la Emil Botta . . . . .	315
Ion Barbu: „Eterul cotidian și cocaina săptămânală” . . . . .	315
„Un joc secund, mai pur”: Poezia, între matematică și narcoză . . . . .	322
„Excitantul cafelei” sub comunism . . . . .	325
Regele ciupercilor halucinogene și șamana Enigel . . . . .	327
Tudor Vianu & Ion Barbu . . . . .	337
Ion Vinea & Ion Barbu . . . . .	342
Emil Botta și „lecția de opium” . . . . .	344
7. Avangardiști & Moderniști . . . . .	352
Tristan Tzara: „Apa Diavolului plouă pe rațiunea mea” . . . . .	352
Futuriști și suprarealiști despre stupefiante . . . . .	361
De la Sașa Pană la Gherasim Luca: „Cetitor, deparazitează-ți creierul!” . . . . .	369
Victor Brauner: „Mătrăgună, strigăt al pădurii, bucurie a nopții” . . . . .	375
Benjamin Fondane: „Ciubucul în care fumăm hașișul lui Baudelaire” . . . . .	378
Geo Bogza: „Trupul ciurnit de injecții” . . . . .	380
Gellu Naum: „Îmi controlez singur stările psihedelice” . . . . .	383
Paul Celan: „Mac și memorie” . . . . .	390
8. Savanți. Experimente narco-psihiatrice . . . . .	397
Curiozitate psihiatrică și probleme de limbaj . . . . .	397
Betea de oxigen . . . . .	403
Betea mescalinică și „vis de mășelariță” . . . . .	412
Sinestezia și auditiia colorată . . . . .	422
Neurologul Gheorghe Marinescu . . . . .	427
Pictorul Corneliu Michăilescu . . . . .	430
Criticul Petru Comarnescu . . . . .	435
Narcotice și medicina socială . . . . .	437

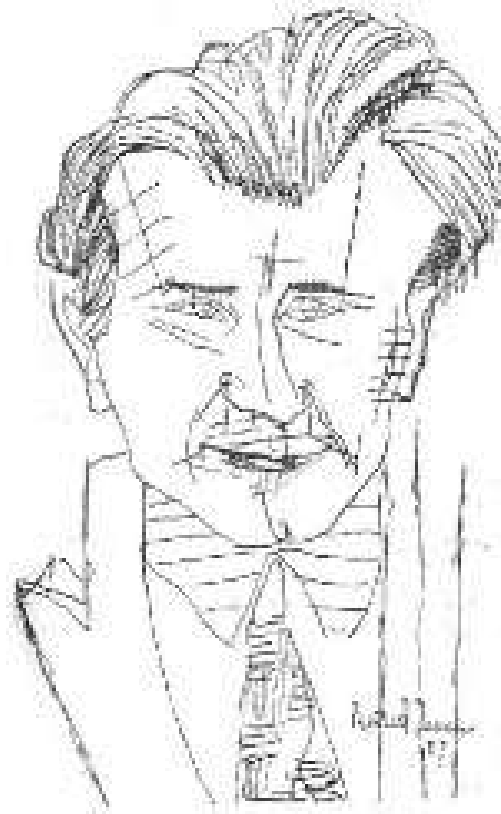
9. Cioran & Ionesco, „Uitarea de sine” . . . . .	441
Emil Cioran: „Calmante să-mi domolească indignarea”. . . . .	441
Eugène Ionesco: „Injecții să dea la cap spaimii” . . . . .	450
„Ravagiile alcoolismului” . . . . .	460
10. Istorici ai religiilor. De la Eliade la Culianu . . . . .	468
Eliade în România anilor '20: „Artiștii și hașiișul” . . . . .	468
Eliade în India: Opiu și canabis . . . . .	472
Eliade în România anilor '30:	
„Nu ai vreun opium la îndemână?” . . . . .	480
Eliade în Portugalia: Metamfetamine . . . . .	489
Eliade în SUA: Epoca psihedelică . . . . .	506
Culianu: „Șamanism dincolo de șamanism” . . . . .	518
Culianu: Manipularea viselor prin stupefiante . . . . .	525
11. Scriitori contemporani. De la Cărtărescu la Codrescu . . . . .	531
Cărtărescu în zodia narcoticului . . . . .	531
LSD și <i>Aer cu diamante</i> . . . . .	539
Cafea pentru minte, inimă și literatură . . . . .	543
Narcoimunitate & narcoscepticism . . . . .	549
Bucurenci, Vakulovski & Co. „Existentialism narcotic” . . . . .	553
Români în America: Șamani și „pedagogi psihedelici” . . . . .	569
„Porțile percepției” . . . . .	580
<i>Note la partea a II-a</i> . . . . .	583

## Addenda

Botanica populară română ( <i>Stăneon Florea Marian</i> ) . . . . .	635
Mandragora și arborele cosmic ( <i>Mircea Eliade</i> ) . . . . .	652
Experimentul Lombrosa (fragment din romanul <i>Tozgrec</i> ) ( <i>Ioan Petru Culianu</i> ) . . . . .	670
Epoca nesului ( <i>Mircea Cărtărescu</i> ) . . . . .	680
<i>Lista ilustrațiilor</i> . . . . .	687
<i>Index de plante și substanțe psihotrope</i> . . . . .	693
<i>Index de nume</i> . . . . .	699

### *Camil Petrescu: Morfină fără morfinomani*

Din perspectiva temei acestei cărți, scrierile semnate de Camil Petrescu sunt cazuri speciale. Și asta pentru că, în cele două romane camilpetresciene citate mai sus, este prezentă morfina, dar nu și morfinomanii. Ștefan Ghiorghidiu din *Ultima noapte de dragoste...* nu-și administrează propriu-zis morfina, dar trăiește intens, ca și cum ar face-o. Dragostea pentru Ela este resimțită ca o suferință psihică insuportabilă: „Prezența femeii îmi era indispensabilă, ca morfina unui detracat”. După întâlnirea cu Ela (după, ca să zic așa, „administrarea unei doze de morfina”), Ștefan „simțea binefacerea” și „senzația de vindecare”.



39. Camil Petrescu, Desen de Marcel Iancu, 1927

Dar, din cauza dependenței instaurate, în scurt timp apărea din nou o senzație coplesitoare de adicție, similară cu starea de sevraj: „Nu numai că nu mai aveam puterea de a întârzia cât de puțin [întâlnirea cu Ela], dar eram cuprins de un adevărat iureș accelerat de nebunie, când nu mai puteam judeca nimic și când, orice s-ar fi întâmplat, trebuia s-o văd”. În fine, ca să se vindece de „sevrajul erotic”, Ștefan a înlocuit dragostea pentru Ela cu

pasiunea pentru filosofie. Cu alte cuvinte, a înlocuit un drog cu altul. Studiarea „apriorismului kantian” îi provoca stări de luciditate narcotică: „Erau în mine un luminiș, o claritate binefăcătoare, asemeni calmului de fulg pe care-l dă morfina” (136, pp. 184-185).

Asocierea studierii filosofiei lui Kant cu efectele morfinei ar putea părea stranie. Nu este chiar așa. Se știe – de la Thomas De Quincey – că opiul și, implicit, substanțele opiacee (cum este morfina) „nu tulbură facultățile mintale” (ca vinul), ci „creează o ordine și o armonie mintală desăvârșită” (40, p. 204). Nu l-am citat întâmplător pe poetul romantic englez. La cumpăna dintre veacurile XVIII și XIX, Thomas De Quincey și Samuel Coleridge beau în exces tinctură de opiu (*laudanum*) pentru a înțelege mai bine sistemul filosofic al lui Immanuel Kant sau pe cel al lui Baruch Spinoza (3, pp. 34 ș.u.). Dar și asocierea dintre *dragoste și filosofie* poate părea forțată. Nu și pentru Alexandru Paleologu, care găsește cei doi termeni „într-o fundamentală corelație”. O face într-un eseu inteligent, intitulat chiar *Femeia și filosofia sau cazul lui Camil Petrescu* (605, p. 86).

Apelul la acest tip de metafore face parte din stilistica lui Camil Petrescu. Îl vom găsi și în alte scrieri din acea perioadă ale prozatorului. În *Patul lui Procust*, de pildă, „calmul” este din nou asociat cu morfina, dar de data aceasta este vorba de „o senzație de împăcare” dată nu de studierea filosofiei lui Kant, ci de prezența iubitei. Așa rezultă dintr-o scrisoare a lui George Ladima către Emilia: „Ce bine era să fii și tu acasă, Emy... Serile în care te văd sunt singurele în care nu mă simt un ocnaș al vieții. Mă odihnește un calm, o senzație de împăcare ca o morfină, în interiorul acesta al tău”.

La Gib Mihăescu (*Rusoaica*, 1933), locotenentul Ragaiac are viziuni erotice cu Rusoaica-himeră: „S-o vedem apărând la invocările noastre, ca un vis feeric în norii de opium ai nepoftitelor iluzii” (604). Metafore erotico-narcotice se regăsesc și în nuvelele poetice scrise de Emil Botta în anii 1934-1937 (volumul *Trântorul*, 1938). Sărutul iubitei este perceput ca „un narcotic” care îl trimite „în puterea somnurilor” pe personajul „baricadat în insomnie”, cu „nervii răsuciți” din cauza „consumului abuziv de cafea și țigări” (480). Metafora „iubita-narcoză” a devenit populară în perioada interbelică, ajungând astfel chiar și în lumea lăutarilor și a textierilor

de romanțe: „Clemencita, /.../ Te dorește gândul meu/ Ca pe-o narcoză” (626, p. 298).

Dacă am studia istoria acestui motiv literar, numele lui Edgar Allan Poe ar trebui menționat în mod obligatoriu. Protagonistul uneia dintre nuvelele sale (*Ligeia*, 1838) își percepe femeia iubită ca pe „strălucirea unui vis de opiu, o viziune-aeriană și sublimă”. Nu este de mirare. Atât autorul, cât și *alter ego*-ul său din nuvelă sunt opiomani: „În ațâțarea viselor de opiu (căci tot mai mult eram înălțat de el) o strigam pe nume [pe Ligeia] cu glas tare, în liniștea nopții”; sau „Mă aflam în prada unei doze cam mari de opiu” (282, pp. 177-191).

În romanele lui Camil Petrescu, depărtarea de femeia iubită este asimilată cu lipsa narcoticului în cazul unui narcoman. Ecuația propusă de prozator pare simplă și este formulată direct: „Dragostea transformă pe cel ce iubește în sclavul celui iubit”. Dependența pune stăpânire atât pe toxicoman, cât și pe îndrăgostit. Ar fi același tip de robie. În ambele cazuri, chinurile sevrajului sunt copleșitoare și echivalează cu „alungarea din Paradis”. Scrisorile semnate de Ladina sunt elocvente: „Sunt cel mai nenorocit dintre oameni, Emy, când sunt departe de tine. Prezența ta, alături de mine pe stradă, de cealaltă parte a mesei, în sufragerie, în aceeași încăpere, fie și într-o sală de spectacol, mi-e mai necesară ca unui morfinoman doza lui zilnică. Cel puțin înainte te puteam aștepta... Sufeream atâta... Azi până și așteptarea aceea, acum când de trei luni nu mai am dreptul acesta, mi se pare un paradis pierdut. Redă-mi-l” (137, pp. 103 și 115). Mircea Cărtărescu a abordat această temă (asocierea femeii iubite cu drogul și a sexualității cu dependența și sevrajul) în scrierile sale recente (715 și 716, pp. 108, 185).

Diagnosticul dat de Camil Petrescu și de alți romancieri nu este exagerat. De curând, cercetătorii de la Organizația Mondială a Sănătății au stabilit că starea mentală a unei persoane îndrăgostite poate fi comparată cu a unui suferind de o boală psihică gravă. „Pe lângă faptul că provoacă dependență, la fel ca drogurile sau alcoolul, dragostea provoacă schimbări bruște ale dispoziției, insomnie, impulsivitate, dureri de cap și chiar reacții alergice.” (627)

Pentru Platon, dragostea era o formă de nebunie (*mania*): „Pe-ndrăgostit îl stăpânește nebunia”. Dar nu e vorba de una „de



ocară”, „pricinuită de bolile omenești”, ci de o nebunie „frumoasă”, „hărăzită de la zei” (*Pbaidros* 244, 265). Chiar dacă Eros nu este un zeu propriu-zis, ci un „daimon puternic”, o „ființă între zeu și muritor” (*Banchetul* 202d-e), nebunia erotică este pentru Platon „urmare a unui îndemn divin” (*Pbaidros* 265a) (650). Pornind de la Platon, Julius Evola (*Metafizica sexului*, 1958) numește manifestarea erotică o „varietate a beției”, „o stare de cădere în extaz”, de „entuziasm divin”, „de exaltare sau de beție lucidă”. Evola vorbește despre un fel de *furor eroticus*, „o ebrietate a erosului” și, la limită, o „orgie”, o „voluptate venerică”. „De îndată ce intensitatea aceasta slăbește – conchide Evola –, plăcerea tinde tot mai mult să se localizeze corporal în anumite zone sau organe, în esență în organele sexuale. Bărbatul, după cum se știe, e mult mai predispus la această degradare ulterioară decât femeia.” (649, pp. 98-101)



În această devălmășie psihosomatică, în care trăirile erotice se amestecă (dacă nu chiar se confundă) cu cele narcotice (alcoolice), nu va fi de mirare că, în romanul *Patul lui Procust*, starea *post-coitum* a protagonistului este descrisă ca starea de voluptate specifică morfinomanului după ce și-a injectat doza: „o senzație de împăcare, de plinătate, cum n-am avut niciodată în viața mea până atunci... Era o bucurie egală, liniștită, peste tot ce a fost și peste tot ce am știut, în fața a tot ce avea să vie, în toată existența lumii...” (137, p. 124). După starea de euforie explozivă din timpul orgasmului, urmează imediat cea de „împăcare” și „amorțire” (lat. *ad mortire*), numită de specialiști „*la petite mort*”. Treccera de la o stare la alta se datorează modificării cantității de dopamină și endorfină din creier (*endogenous morphine* = „morfină generată natural în corp”).

În cultura română tema a fost abordată și de G. Călinescu, dar nu criticul, ci romancierul. Studentul medicinist Weissmann (*Enigma Otiliei*, 1938) își descrie relația erotică în termeni mistico-extatici: „Am iubit o fată extraordinară, un adevărat înger [...]. Am petrecut cu ea ceasuri divine, ne-am topit în beția sfântă a cărnii. Apoi am vrut să ne sinucidem”. După atingerea climaxului,

după „culmile beției [sexuale]”, urmează *post-coitum tristesse*, căderea în melancolie și anxietate („te năvălește urâtul”, „desperarea”, „sila de viață”). „Tu nu cunoști durerea cărnii, desperarea de a fi ajuns pe culmile beției [sexuale], de unde nu mai e nici o fericire posibilă? Când ajungi la o astfel de culme, imediat te năvălește urâtul. Ne-a fost silă de viață, am vrut [prin sinucidere] să prelungim clipa în eternitate”, se confesează studentul Weissmann colegului său Felix Sima (548).

După cum se va vedea peste câteva pagini, și un personaj feminin imaginat de prozatoarea Henriette Yvonne Stahl recurge – după euforia provocată de substanțe psihotrope – la „beția sexuală”: „Am băut, am luat morfină, cocaină, toate drogurile, am fumat, până la intoxicare. [...] Au urmat bărbații, beția sexuală... Am urmărit orgasmul cu bărbați care îmi plăceau și cu cei care nu-mi plăceau” (*Le témoin de l'Éternité*, 1975) (150, p. 29). În definitiv, asocierea „beției sexuale” cu beția alcoolică este o metaforă arhaică. O găsim la loc de cinste în *Apocalipsă*, la capitolul despre „Marea Desfrânată”: „Împărații pământului [...] s-au îmbătat de vinul curviei ei” (*Apocalipsa XVII*, 2). Este vorba de un fel de ebrietate maladivă, în termenii lui Eminescu: „Am văzut fața ta pală de o bolnavă beție, / Buza ta învinețită de-al corupției mușcat” (*Venere și Madonă*, 1870).

Starea postorgasmică – psihică și fizică – a fost asimilată cu moartea, cu o „mică moarte”, *la petite mort*. „Această trecere instantanee de la tensiune la destindere – scrie Roger Caillois, încercând să surprindă momentul de trecere de la *eros* la *thanatos* –, de la excitare la epuizare satisfăcută, de la creștere la scădere, de la un maxim la un minim de trăire, de la o conștiință a unei vieți violente la un sentiment de neant relativ contribuie la a face să se asimileze în mod inconștient dragostea cu o ruptură a continuității existențiale.” (*Le mythe et l'homme*, 1938) (609, p. 83).

În timpul excitației sexuale, al erecției și orgasmului, surplusul de endorfină eliberată în creier induce în organism stări similare cu cele provocate de morfina injectată. De aici și până la asocierea organului sexual cu drogul însuși nu a mai fost decât un pas. Un pas făcut în literatura română contemporană de poetul Mircea Cărtărescu: „e o femeie cu trup apetisant, / triumphiul dintre pulpe narcotic și solemn e” (*Apocalips*, 1994), și de prozatoarea Doina Ruști: „sonoritatea cuvântului •pizdă• avea aspreală de țuică

și dulceață de afion [= opiu]" (*Manuscrisul fanariot*, 2015) (714, p. 132).

Excitația sexuală poate induce inclusiv anestezia corpului, asemenea unei substanțe analgezice. În recentul său roman documentar *Medgidia, orașul de apoi* (cu un raport neprecizat între *fiction* și *non fiction*), prozatorul Cristian Teodorescu descrie o scenă insolită. Prin 1942-1943, un ofițer român, întors cu degerături de pe frontul din Rusia, este operat fără anestezie de iubita sa, o doctoriță din Medgidia. „I-a tăiat fără anestezie trei degete de la piciorul stâng și degetul mare de la dreapta. În timp ce i le cosea cu mâna dreaptă, cu stânga îi întreținea, la fel de atentă, vioiciunea instrumentului bărbăției sale, ca să nu i se facă rău.” (557) Adecvat, capitolul cu pricina din roman se intitulează „Anestezie locală”. Autorul mi-a declarat că este vorba de o poveste de familie, transmisă din tată-n fiu.

Cum am mai spus, într-o scrisoare din anii 1880 adresată soției sale, Sașa Prejbeanu, Alexandru Odobescu își asemăna penisul erect cu o seringă plină cu morfină, iar actul erotic cu cel narcotic: „Nu de durere vreau să te aud gemând și să te simt contorsionată în prima zi a revenirii tale aici. Eu nu sunt morfina, ci ceva mult mai bun, care va servi la injecții și, pentru a le face, există gata pregătit un ac frumos și gros, care te va penetra, nu mai puțin ca morfina. El te așteaptă cu o vie nerăbdare” (5, p. 324).

### *Max Blecher: „Ca și cum aș fi luat opium”*

Un caz special este și cel al scriitorului Max Blecher (1909-1938). Din scurta sa viață de douăzeci și nouă de ani, ultimul deceniu l-a petrecut culcat pe spate, fiind bolnav de tuberculoză osoasă la coloana vertebrală. A fost pacient în diverse sanatorii, stând ani în șir lungit pe o targă cu roți – „un sicriu ambulant”, cum notează Blecher. „Tu știi că eu detest să fiu «bolnav profesionist»,” îi scria prietenului său Geo Bogza pe 10 mai 1938, cu trei săptămâni înainte să moară (138).

Printre altele, Blecher a scris un „jurnal de sanatoriu” (*Vizuirea luminată*, publicat postum de Sașa Pană în 1947) și un roman autobiografic (*Intimi cicatrizate*, 1937), în care își descrie suferințele fizice și umilințele psihice îndurate în anii '30 într-un sanatoriu